

Postmodern Yerellik ve Geleneksel Ekolojik Bilgi

Postmodern Locality and Traditional Ecological Knowledge

Nebi Özdemir¹

Öz

Kültür köy ve kent etkileşimleri ile biçimlenmektedir. Göçler de köy ve kent etkileşimlerinin temel nedeni ve bağlamıdır. Kent yaşamında yerel ve kırsal gelenek kültürünün, yerelde de kentli ve kent kültürünün etkileri sanıldan daha güçlüdür. Sanılanın aksine yerel ve gelenek kültürü kentli yaşamı ve kültürü etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Göç olgusu genellikle kırsaldan kente yönelik olarak çözümlenmiştir. Son dönemde bu konu tersine göç kapsamında (kentten kırsala dönük olarak) incelenmeye başlanmıştır. Postmodernizm kapsamında yerelin ve kırsal gelenek kültürünün öne çıktığı gözlenmektedir. Bu çalışmada öncelikle postmodern yerelliği ortaya çıkaran gelişmeler değerlendirilmektedir. Yine postmodern yerellerin diğerlerinden farklılıkları açıklanmaktadır. Kentli postmodern yerel ile köylünün geleneksel ekolojik bağlam, bilgi, kültür ve yaşamda bütünleşmesi konusunun çözümlenmesi ise bu makalenin temel amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda postmodern yerel/liği yaratan dinamikler ve nedenler, geleneksel kültür bağlamındaki değişimler, geleneksel ekolojik bilginin canlanması, söz konusu etkileşimin taraflar üzerindeki etkileri gibi konular ele alınmaktadır. Yine yerel sürdürülebilir kalkınmanın ve aydınlanmanın gerçekleştirilmesinde dolayısıyla yerel kültür değişim ve dönüşümlerinde postmodern yerellerin etkileri veya rolleri de bu çalışma kapsamında tartışılmaktadır. Özellikle yerel geleneksel ekolojik bilgi ve kültür ile postmodern yerellerin kentten getirdiği bilgi ve deneyimin bütünleşmesinin kırsaldaki etkileri belirlenmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Geleneksel ekolojik bilgi ve kültür belleğinin değerinin ortaya çıkmasıyla yerel geleneksel temsilcilerinin toplumsal konumlarındaki değişimler de bu yayında incelenmektedir. Postmodern yerellerin rehberliğinde yaratılan katma değeri yüksek temiz tarım ve hayvancılık ürünlerinin ulusal ve uluslararası tüketicilere ulaştırılmasında sanal ortaklık ağlarının işlevi de bu çalışmada araştırılmaktadır. Diğer yandan geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün markalaşma olgusuna da bu yayında değinilmektedir. Sonuç olarak bu makale postmodern yerellik ile geleneksel ekolojik bilgi ve kültür arasında köklü bağlantıların var olduğu ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Postmodern yerellik, tersine göç, geleneksel ekolojik bilgi, geleneksel kültür, kültür ekonomisi ve yönetimi.

¹Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Ankara/Türkiye, nozdemir@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4881-5503.

*Geliş tarihi/Received: 13.06.2022 - Kabul tarihi/Accepted: 27.06.2022

Abstract

Culture is shaped by the interactions between village and city. Migrations are also the main cause and context of these interactions. Local and rural traditional culture has strong effects on urban life, as well as the effectiveness of urban and urban culture in the locals. The phenomenon of migration has been analysed by utilizing a migration approach from rural to urban. In the last period, this issue has started to be examined within the scope of reverse migration (from the city to the countryside). It is observed that the importance of local and rural traditional culture has emerged within the scope of postmodernism. The developments that reveal the postmodern locality are evaluated firstly in this study. The differences between reverse immigrants and postmodern locals are explained. The differences between postmodern locals from other new villagers are also explained in this article. The main purpose of this article is to analyse the integration of the postmodern local and the villager in the traditional ecological context, knowledge, culture, and life. Subjects such as the dynamics and causes that create the postmodern locality, changes in the context of traditional culture, the revival of traditional ecological knowledge as well as the effects of the interaction on the parties are discussed within the scope of this research. In particular, the effects of the integration of local traditional ecological knowledge and culture with the urban knowledge and experience of postmodern locals in the countryside are tried to be determined and explained. The changes in the social positions of local traditional representatives with the emergence of the value of traditional ecological knowledge and cultural memory are also examined in this article. In this study, the function of networks of virtual partnership in delivering clean agricultural and livestock products with high added value, created under the guidance of postmodern locals, to national and international consumers is also investigated. On the other hand, the branding phenomenon of traditional ecological knowledge and culture is also mentioned in this publication. As a result, this article reveals that there are crucial connections between postmodern locality and traditional ecological knowledge and culture.

Keywords: Postmodern locality, reverse migration, traditional ecological knowledge, traditional culture, cultural economy, and management.

Giriş

Kültür, köy/kır/yerel ile kent arasındaki etkileşimlerle yaratılmakta, değiştirilmekte, geliştirilmekte ve yaşatılmaktadır. Kentli ve köylü arasındaki yaratıcı etkileşimlerle yaşamın diğer alanları gibi kültür de biçimlendirilmektedir. Yerel gelenek kültürü üzerinde kent kültürünün, kent kültüründe de yerel gelenek kültürünün etkileri sanıldan daha güçlüdür. Genelde kent kültürünün yerel geleneksel yaşam ve kültür üzerinde daha baskın etkiye sahip olduğu kabul edilmiştir. Doğal ve geleneksel yaşam tarzının moda olduğu 21. asrın başında bu türden kabullerin pek de tutarlı olmadığı ortaya çıkmaya başlamıştır. Aslında kente taşınmasından bu yana bir şekilde kent kültürü ve yaşamı üzerinde yerelin

biçimlendirici etkisinden söz edilmiştir. Özellikle patrimonial devlet sistemi nedeniyle burjuvazinin tam olarak gelişmediği, nüfusun önemli bir bölümünün yakın dönemlere kadar yerelde yaşadığı, geçen asrın ortalarından itibaren kente plansız göçün başladığı Türkiye’de söz konusu yerel etkisinin son yarım asrı geçen sürede kent kültürü ve yaşamını nasıl biçimlendirdiği farklı alanlardaki çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu bir köylü devleti kabul edilmekle birlikte köy ve köylü resmi belgelerde tahıl, yağ, et, meyve ve gümüş para miktarına dönüşmüş vergi yükümlülükleri listesi olarak görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu’nun temellerinden biri ve gücünün de ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte köyler ve köylülerin Osmanlı tarihinde yönetici, askeri, dini ve ticari ricalinden oluşan kentlilerle göçebeler altında veya çevresinde “gri bir ton” olarak durduğu ifade edilmiştir (Özdemir ve Arslan, 2013: 24). Özetle Osmanlı İmparatorluğu döneminde köy, köylülük ve köylüler ile ilgili değerlendirmeler genellikle şer’iyye sicilleri, tahrir ve temettuat defterleri gibi resmi kayıtlardan hareketle yapılmıştır (İslamoğlu, 1991; İnalçık, 1996; Özel, 1986; Singer, 1996; Barkan, 1980; Faroqhi, 2001 vd.). Evliya Çelebi Seyahatnamesi gibi çağını aşan temel kaynakların dışında, Osmanlı dönemindeki daha çok mali nitelikteki bu kayıtlarda köy ve gelenek kültürü ile ilgili veriler oldukça sınırlıdır. Örneğin 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi’nde eskiden beri köy halkı tarafından kullanılmakta olan bataklık, harman yeri, mera, yaylak ve kışlak gibi taşınmaz malların o kariyeye (köye) ait olduğu kabul ve tespit edildiği görülür. Yine 1858 tarihli Vülatı İzam ve Mutasarrıfını Kiram ile Kaymakamların Vazifelerini Şamil Talimat’ta İmparatorluk topraklarının eyalet, liva, kaza ve kariyeler şeklinde dörtlü bir idari bölüştürme ayrılmasıyla köyün kariye adı altında kamu hukuku alanında varlık kazandığı kaydedilmiştir. 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile de köy organları (muhtar, ihtiyar heyeti), bunların teşekkül tarzları, vazifeleri ile köy işleri belirlenmiştir. 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu ile köyler tüzel kişiliğe kavuşmuş ve tam bir kamu idaresi birimi haline gelmiştir. Köy Kanunu’nun 87. Maddesi 03.07.2003 tarihli ve 4916 sayılı Kanun’un 38. Maddesi ile kaldırılarak köylerde yabancıların mülk edinmesinin önündeki engellerin kaldırılması (Başa, 2007: 4-5, 21) özellikle postmodern yerelliğin yaygınlaşmasına neden olduğu ileri sürülebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra köye ve köylüye kamusal yatırımlar ve destekler artmıştır. Cumhuriyet devrimlerinin (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, Halkçılık, Devletçilik; Cumhuriyetin İlan Edilmesi, Saltanatın Kaldırılması, Harf Devrimi, Dil Devrimi, Medeni Kanununun Kabulü, Kadın Haklarının Tanınması, Eğitim ve Öğretim Devrimi vb.) yanında 1930'lu yıllarda Toprak Mahsulleri Ofisi'nin, Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri'nin, 1940'larda da Zirai Donatım Kurumu'nun kurulması ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, Köy Enstitüleri'nin açılması, 1950'li yıllarda tarımsal destekleme politikasının ve 1960'larda traktör kullanımının yaygınlaştırılması, 1970'lerde köy yollarının yapılması, köylerin elektrikleşmesi, sulama baraj ve kanallarının açılması vd. köyün ve köylünün kalkınmasına yönelik önemli çalışmalar. Planlı dönemin başladığı 1963 yılı sonrasında da köy ve köylünün sorunlarının giderilmesine yönelik faaliyetler devam ettirilmiştir. Buna karşılık bütün bu kalkınma hamlelerine karşılık köyün ve köylünün yapısal sorunlarının tamamen ortadan kaldırılamadığı görülmüş, çözüm için "İdeal Cumhuriyet Köyü/Numune Köyler (Örmecioğlu, 2019), Pilot Köy, Örnek Köy, Merkez Köy, Köy-Kent ve Tarım Kentleri" gibi kırsal kalkınma modelleri üretilmiştir. 1980 sonrasında ise köy ve köylüye yönelik köklü çalışmalar yerine kenti esas alan yaklaşımların benimsendiği belirtilmiştir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Başa, 2007).

Özellikle de Atatürk'ün TBMM'nin birinci dönem üçüncü toplanma yılını açılış konuşmasındaki "Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür" sözlerinin etkisiyle Cumhuriyetin ilk döneminde köylüyü köyünde modern tarım ve hayvancılıkla buluşturarak kalkındırma veya "kırsal alan modernleşmesi" (Örmecioğlu, 2019: 730) yaklaşımı önemsenmiştir. 1950 sonrasında ise kültürel politik ve ekonomik değişmelerin de etkisiyle köyden kente göç başlamış ve 1970'li yıllarda hızlanmıştır. Nitekim 1927 yılında toplam 13.648.270 olan Türkiye'nin nüfusunun 10.342.391'i kırsalda (belde ve köylerde), 3.305.879'u şehirlerde (il ve ilçelerde) yaşarken 2017 yılında toplam nüfus olan 80.810.525'in 74.761.132'si (%92,5) kentlerde, sadece 6.049.393'ü (%7,5) kırsalda yaşar hale gelmiştir. Bu oranların ortaya çıkışında 06.12.2012 tarih ve 6360 sayılı yeni Büyükşehir Belediye Kanunu ile oluşturulan yerel yönetim sistemi içinde 30 ildeki belde ile köylerin tüzel kişiliklerinin ortadan kaldırılarak büyükşehirlerin mahallelerine dönüştürülmesinin de etkili olduğu belirtilmiştir (Kara, 2018: 5547-5548).

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ulus devlet olarak kuruluşuyla birlikte halk ve halk kültürü, dolayısıyla köy/lü üzerine yapılan çalışmalara önem verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyetin temel ilkelerinden halkçılık hareketinin de etkisiyle "milletin efendisi" olarak kabul edilen köy, köylü ve köye ait değerler önem kazanmıştır. Ekonomik ve eğitsel faaliyetlerle bir yandan kentteki modernliğin köye ulaştırılmasını diğer yandan köyün kültür olarak şehre getirilmesini hedefleyen (Örmecioglu, 2019: 734) "Köycülük" hareketi bu dönemde öne çıkmıştır. Köylü ve gelenek kültürü ulus devletin temellerini meydana getirmiştir. Özellikle Halkevleri, Türk Dil Kurumu (kurulduğu ilk dönemdeki adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti, 1936'dan sonra Türk Dil Kurumu), Ankara Devlet Konservatuarı, DTCF, Köy Enstitüleri, Milli Folklor Araştırma Dairesi (1966'da Milli Folklor Enstitüsü, 1983'te Milli Folklor Araştırma Dairesi, 1990'da Halk Kültürünü Araştırma Dairesi), TRT, Atatürk Üniversitesi gibi kurumlar sayesinde Türkiye'deki köy ve gelenek kültürü araştırmaları artmış ve kurumlaşarak yaygınlaşmıştır. Halkevi dergilerindeki yayınlar, TDK'nın halk ağzından derleme ve sözlük çalışmaları, köy edebiyatı ve sineması, köy/lü siyaseti (1950 sonrasında belirginleşmiştir.), İstanbul ve Ankara Konservatuarlarının geleneksel müzik derlemeleri ve arşivleri, güzel sanatlar alanındaki sanatçıların yurt gezileri (1938-1944), Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın DTCF'de Halk Edebiyatı kürsüsünü kurması, Ankara Radyosu'nun Yurttan Sesler Korosu kapsamındaki yayın ve derleme faaliyetleri yerel gelenek kültürü araştırmalarının kökleşmesini ve gelişerek zenginleşmesini sağlamıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, 2017: 491-524).

Yereldeki kent/li ve kentteki yerel imgelerinin çözümlenmesi yerel-kentli etkileşiminin farklı boyutlarının anlaşılmasını sağlamaktadır. Kentli ve köylü imgeleri ve kimlikleri karşıtları temelinde oluşturulmakta, geliştirilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Birbirlerinin ötekisi olarak yerel ve kentli imgeleri yaratılmıştır. Yereldeki kent/li ve kent kültürü imgeleri üzerinden yerelin kente bakışını belirlemek mümkündür. Aynı şekilde kentteki yerel ve geleneksel kültür imgelerine de kentlinin yerele bakışı yansımıştır. Kent kültüründe yerel ve gelenek kültürü, yerel gelenek kültüründe de kentli ve kent kültürü unsurlarının oldukça yoğun olduğu görülür (Örnek yayın için bakınız Özdemir, 2017: 491-524). Buna karşılık Türkiye'deki kent ve yerel merkezli kültür araştırmalarında söz konusu etkileşim yeterince ve müstakil olarak ele alınmamıştır. Kültür değişmesini

konu alan bazı araştırmalarda bu konuya değinilmiştir.

Yereldeki âşıkların deyişlerinde gurbet olarak tanımlanan kent/li ve kent kùltürü ile yaşamı konusundaki imgeler genellikle olumsuz nitelik taşımaktadır. Sağlık, ticaret, askerlik ve eğitim vb. vesilelerle kente giden yerelin bakış açısına uygun olarak âşıklar deyişlerini yaratmışlardır. Kentli kùltürel patronajlık sisteminin dışında kalmak ve bu sisteme dâhil olabilmenin güçlüğü de âşıklıkların olumsuz kent imgeleri yaratmasında etkili olmuştur (Özdemir, 2021). Yine yerel kùltür ürünlerinde kent/li imgelerine sıklıkla yer verildiği görülür. 1930’lu yıllardan sonra köye/yerele ve gelenek kùltürüne kentlinin ilgisi artmıştır. Örneğin 1930’ların sonu ve 1940’ların başında ressamlar köylere geziler düzenleyerek Anadolu insanını ve kùltürünü tuvallerine aktarmışlardır. 1950’li yıllardaki Köycülük hareketi/köy romancılığı kapsamında Türk edebiyatına özgün yerel imgeler kazandırılmıştır. Benzer şekilde ilk dönemlerinden beri Türk sineması yerel ve gelenek kùltüründen yararlanmıştır. Eski ve yeni medya sektöründe de yerel ve gelenek kùltürü ayrıntılı bir şekilde işlenmiş ve işlenmeye de devam etmektedir. Anadolu Rock tarzının kökeninde geleneksel müziğin yattığı sıklıkla dile getirilmektedir. Tekstil, iç mimari gibi tasarım alanlarında gelenek kùltürü unsurlarının temel özgünlük ve yaratıcılık kaynağı olarak değerlendirildiği görülür. Elektronik oyun gibi sanal-dijital teknolojik tasarımlarda gelenek kùltüründen etkili bir şekilde yararlanılmaktadır. Özetle kentli kùltürel yaratıcı sektörler yerel gelenek kùltüründen yoğun bir şekilde beslenmeye devam etmektedir.

Kentlinin yerele gidişi Osmanlı döneminden beri genellikle zorunlu görevlendirmeler halinde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminin başlarından itibaren yereli aydınlatma ve kalkındırma amacındaki köy öğretmenleri gibi gönüllü görev alanlar, bu değerlendirmenin dışında tutulmalıdır. Kentli içi gereği yerele geçici olarak gitmiştir. Kentlinin yerele “gönüllü göçü”, sayfiye yerleri bir kenara bırakılacak olursa, son çeyrek asırda yoğunlaşmıştır. Tersine göç olarak tanımlanan bu olgunun yerel gelenek kùltürü ve yaşamı üzerindeki etkileri Türkiye’de henüz ayrıntılı bir şekilde çözümlenmemiştir. Buna karşılık “Postmodern yereller” olarak tanımlanabilecek olan köyün şehirli göçmenleri yerel geleneksel ekolojik bilginin, bağlamın, kùltürün ve yaşamın canlanmasını sağlamaktadırlar. Bu nedenle postmodern köylülerin yerel gelenek kùltürü üzerindeki etkilerinin incelenmesi, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1. Postmodern yerellik ve geleneksel ekolojik bilgi

Modernliğin, modern düşüncenin insanlığı kurtaracağı, dünyanın sorunlarını çözümleneceği ileri sürülmüş, yerel ötekileştirilip belirsizleştirilmiş, modernliğin evrensel kuralları geçerli kılınmaya çalışılmıştır. Buna karşılık özellikle geçen asırda yaşanan savaşlar, kimyasal silah kullanımı, göçler, sağlıksız kentleşme ekonomik krizler dikkate alındığında modernliğin insanlık için beklenen sonuçları vermediği görülmüştür. Modernlik eleştirileri, çevrecilik, sürdürülebilirliği savunan doğal yaşam hareketleri, aşırı tüketim karşıtlığı, insanı, doğayı ve kültürü, tek türülük yerine çeşitliliği, çoğulculuğu, melezleşmeyi, katılımı ve açıklığı esas alan yeni alternatifler geliştirme taraftarlığı gibi farklı olguların etkisiyle bir izm değil bir durum olarak ortaya çıkan postmodern dönemle birlikte yerel ve yerellik, yerel gelenek kültürü yeniden öne çıkmaya başlamıştır. Postmodern direnişin modernizm karşısında asıl üstünlük kazandığı konu kent olduğu vurgulanırken (Demir, 2001: 72) postmodern yerellerin çözümü kırsalda aramaları dikkat çekicidir. Gelenekten kopuş modernliğin, geleneğin (bu çalışma kapsamında geleneksel ekolojik bağlam, bilgi, kültür ve yaşam) keşfi (veya gelenek duyarlılığı) postmodernliğin belirgin özellikleri olarak belirginleşmiştir. Kitlemel üretim yerine geleneksel ekolojik bilgidan hareketle yeniden üretilebilirlik önemsenir hale gelmiştir. Özellikle 21. asrın başından itibaren modernliğin tapınakları olan büyük kentlerden yerele doğru göçler, dolayısıyla da postmodern yerellik yaygınlaşmaya ve postmodern yereller de çoğalmaya başlamıştır. Burada modernizm gibi postmodernizmin de Batı merkezli dolayısıyla Batı medeniyetinin siyasi, sosyal ve kültürel olarak devamlılığını sağlayan bir yaklaşım olduğunun (Demir, 2001: 86) hatırlatılmasında yarar vardır. Aslında veganlık gibi (Yegen ve Aydın, 2018), postmodern yerellik de modernlik sonrası bir durum ve kimlik olarak değerlendirilebilir.

Bir yandan tüketim ekonomisinin ve toplumunun hızlandığı ve zirveye ulaştığı diğer yandan yerelin kenti (kentin çekirdeğini) tam olarak ele geçirdiği dönem, postmodern yerelliğin de başlangıcı olarak kabul edilebilir. TÜİK verilerine göre 2015 yılına kadar göç alan İstanbul'un bu tarihten sonra göç vermesinin hızlanmaya başlaması (2018 yılında 595 bin kişi İstanbul'dan göç etmiş, göç edenlerin sayısı gelenlerden-385 bin- 210 bin kişi daha fazladır.) postmodern yerellik bu açıdan oldukça anlamlıdır (URL-1). Postmodern yerel adayı olarak kentlilerce yerele yapılan keşif gezileri bir süre sonra kısa dönemli kalırlara dönüşmüştür. Kentle

bağlarının zayıflamasıyla da beyaz yakalıların köye kalıcı göçü başlamıştır. Sanal-dijital teknolojik gelişmelerin getirdiği olanaklar ve pandemi gibi sınırlamaların yarattığı esnek çalışma sistemlerinin yaygınlaşmasıyla postmodern yerellerin sayısı artmaya başlamıştır. Kente göçen yerel yıllarca kentlileşemezken yerele göçen kentliler kısa sürede postmodern yerellere dönüşebilmiştir. Kırsala yönelen kentlinin bu durumunun süreklilik gösterme eğiliminde olmayacağı da savunulmakla (URL-2) birlikte bu durumun gelişerek devam edeceğini gösteren belirtilerin daha anlamlı olduğu söylenebilir. Sonuçta tersine göçün sürekli ve kalıcı olup olmayacağını zaman gösterecektir.

Tersine göçle ilgili olarak “pahalı maliyetlerle tarımsal ve hayvansal üretimden uzaklaşarak tüketiciye dönüşen köylüler, işlenmeyen tarlalar, unutulmuş geleneksel ekolojik bilgi ve kültür, unutulmuş ata tohumları ve hayvan ırkları (genetik kaynaklar), kaçak avcılık, yasa dışı imar düzenlemeleri, ranta açılan zeytinlikler” gibi olguların da bütüncül olarak değerlendirilmesinde yarar vardır. Yine özellikle çeşitli nostaljik, ayartıcı medya içerikleri üzerinden tersine göçün özendirildiği de görülmektedir. Kır yaşamı üzerinden kitlelerin ayartılması yönteminin geçmişte olduğu gibi bugün de sürdürüldüğü gözlenmektedir. Kırsalın kente dönüşmesi, yerelin verimlilik kaynağı olma özelliğini, özgünlüğünü ve çekiciliğini yitirmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle yereli var eden ve canlandıran, verimlilik kaynaklarını arttıran, üretimi ve sürdürülebilirliği destekleyen postmodern yerelliğin yaygınlaştırılması yararlı olabilir. Postmodern yerellik, geleneksel ekolojik bilgi ve kültür temelinde doğal genetik kaynakların korunmasını, canlandırmasını ve geliştirilmesini sağlayabilir.

Tersine göç olarak da tanımlanan kentten yerele/köye göçenler farklılık göstermektedir. Bu tür göçmenler “yeni bir yerleşim amacıyla veya daha önce kırsaldan kente göç etmiş olanların tersine göçlerinden dolayı kentsel alanlardan kırsal alanlara göç eden iç göçmenler (urban-rural migrants)” olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud, 2009: 36). Bunların başında kentteki işinden emekli olan ve bir türlü kent yaşamına uyum sağlayamayan eski köylüler gelmektedir. Özellikle yurtdışında emekli olan gurbetçiler sahildeki yazlıklarının yanında kent tarzında villalar yaptırıp belirli sürelerde köylerinde kalmayı, emekliliklerini sakin bir şekilde geçirmeyi tercih etmektedirler. Emekli gurbetçilerin sahil, yurtdışı ve köy arasında üçlü bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Bu grubun bir diğer bölümünü Türkiye’de emekli olup kışın kentteki evinde yazın da köydeki

yazlığında kalanlar oluşturmaktadır. Bunlar köy ve kent arasında gidip gelen ve “ikili bir yaşam” sürenlerdir. Köyün emekli yeni sakinlerinin evlerinin bahçeleri dışında genellikle tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde bulunmadıkları gözlenmiştir. Köyün yeni tüketici kitlesini oluşturan bu kişiler, gençlerinin önemli bir bölümü kente göçen köyü yaşlılar/emekliler yerleşimine dönüştürmektedirler. Söz konusu köy-kent arasında ikili (karma) bir yaşam sürenlere kentte aktif olarak çalışan köy kökenliler de eklenebilir. Bu kişilerin hafta sonlarını ve tatillerini köylerinde geçirdikleri gözlenmiştir. Yeni köylülerin bir diğer grubunu ise daha büyük araziler satın alarak tarım ve hayvancılık faaliyetleri gerçekleştirenler oluşturmaktadır. Bu gruptakiler konvansiyonel tarım ve hayvancılık faaliyetleri yürüttüklerinden geleneksel ekolojik bilgi ve kültürle pek ilgilenmemektedirler. Yine kentte geçinemeyip yerele zorunlu olarak göçenler de bulunmaktadır. Emekliler gibi bu kesim de köyde ekonomik olarak daha düşük maliyetli olarak yaşam sürebileceklerini düşünmüşlerdir. Buna karşılık Kahramanmaraş’ın Kadıoğluçiftliği Köyü örneğinde olduğu gibi köyden kente göçüp bir fabrikada asgari ücretli işçi olarak çalışırken köyünde başlatılan modern seracılık ve hayvancılık faaliyetlerinin verimliliğini görüp tersine göçenler de bulunmaktadır (Kara, 2018). Bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan postmodern yereller ise geleneksel ekolojik bilginin, bağlamın, kültürün ve yaşamın peşinde, olan ve doğal/temiz tarım ve hayvancılık faaliyetleri yürütmek amacıyla köye yerleşenlerdir.

Postmodern köylüler arasında kadınların öne çıkması dikkat çekicidir. Özellikle Ege ve Marmara Bölgelerindeki köylere göçen postmodern kadın yerellerin köylü kadınlarını örgütleyerek geleneksel ekolojik bilgi ve kültür temelli üretim ve satış faaliyetleri gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Yerele kolaylıkla uyum sağlayan girişimci postmodern yerel kadınlar, geleneksel kadın emeği temelinde yerel sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli işlevler üstlenmeye başlamışlardır. Yereldeki kadınları çeşitli şekillerde (birlik, kooperatif vb.) örgütleyen yerelin postmodern girişimci kadın liderleri ulusal ve uluslararası projelerle geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün canlanmasını ve yaşatılmasını sağlamaktadırlar.

Bir diğer postmodern köylü grubunu ise orta yaşlı çiftler oluşturmaktadır. Bu gruptakiler kurumsaldan çiftçiliğe veya hayvancılığa geçiş yapanlardan oluşmaktadır. Kısa sürelerle kentten kaçışlarla yerele

alışanlar bir süre sonra kenti terk edip köye yerleşmeyi seçmişlerdir. Postmodern yerellerin önemli bir bölümünün üniversitede döneminde gönüllü olarak yurt içi ve yurt dışında çeşitli çiftliklerde geleneksel ve ekolojik tarım ve hayvancılıkla tanıştıkları görülür.

Kentin plazasından köyün tarlasına göç ederek postmodern yerellere dönüşenlerin beyaz yakalı olarak sahip oldukları modern yaşam alışkanlıklarından önemli bir bölümünü geride bıraktıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte postmodern yereller internet, bilgisayar, akıllı telefon ve otomobil gibi kent yaşamından araçları yerelde kullanmaya devam etmektedirler. Yine, sayıları az olmakla birlikte göç edilen yerin geleneksel mimarisine pek benzemeyen kent tarzındaki katlı evlerde yaşayan postmodern yerellere rastlanmaktadır. Bazıları doğal yaşamla uyumlu yaratıcı mimari ürünü konaklama, yemek, çalışma ve eğitim birimlerini içeren ekolojik çiftlikler kurmaktadır. Diğer taraftan göç edilen yereldeki altyapı yetersizliklerinin postmodern yereller açısından gelecekte sorun oluşturabileceği de ifade edilmiştir (URL-2).

Postmodern yerellerle ilgili olarak son dönemde medya içeriği üretiminin ve paylaşımının arttığı gözlenmektedir. Bu içeriklerde (Bu makalenin de temel veri kaynaklarından olan TRT- Yeni Köylü ve Bi' Çiftlik; CNN-Yeşil Doğa yapımları; örnekleminde) sunulan yeni üretim ve tüketim biçimlerinin tüketim karşıtlığı kapsamında yeni yaşam biçimlerini ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Bu kapsamda yeni köylünün “(bu yeni tip tüketici) doğaya ve insana karşı sorumluluk ve saygı duyan, tüketim bilinci yüksek, istek ve arzuları ekseninde haz ilkesiyle değil, sınırlı ve sade bir yaşamı benimseyen, geçmiş yaşam bilgilerini edinerek onu yaşatmaya çalışan, kendi ürününü üreterek kendi kendine yeten bir düzen yaratan, huzur ve mutluluğu çok mala sahip olmadan sade ve derin yaşamda, dayanışma ve paylaşma kültüründe bulan özellikler sergilediği” vurgulanmıştır (Özdemir, 2020: 846). Bazı postmodern yerellerin sosyal medya içerikleriyle köyde yaşamının, doğal tarım ve hayvancılık yapmanın, üretim yapmanın zorlukları, bu maceranın sonunun bazen olumlu sonuçlar vermediği konusunda yeni köylü adaylarını uyardıkları da belirlenmiştir.

Köye göçlerin temel nedenleri aynı zamanda postmodern yerelliğin de ortaya çıkışını açıklamaktadır. Hızlı tüketim kültürü ve ekonomisi düzenine karşı geliştirilen hareketlerin ortaya çıkış sebepleri ile postmodern yerelliği yaratan nedenler örtüşmektedir. Erken dönem

çevrecilik akımının da etkisiyle “yavaş yemek, sakin şehir, yavaş turizm, yeşil ekonomi ve yavaş moda” gibi hareketler kentli yaşamda doğmuş ve yereli kapsayacak şekilde yaygınlaşmıştır. Kentteki bu hareketlerin öncülerinin (aktivistlerin) ilk postmodern yereller olduğu söylenebilir. Yavaş, sakin ve yeşil hareketlerinin ortak noktası doğal, organik ve geleneksel sürdürülebilir bir doğa ve yaşamla birlikte geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün canlandırılmasını ve yaşatılmasını amaçlamaktadır. Bu hareketlerin savunucuları diğer tersine göçenlerin önemli bir bölümü gibi kırsalı tüketmek yerine doğayla uyumlu temiz üretimi, geleneksel ekolojik bilgi ve kültürü canlandırmayı ve yaşatmayı hedeflemektedirler. Postmodern yerellerin kirletilmemiş toprağın ve çevrenin, sağlıklı ve doğal tohumlarla üretilen tarımsal ve hayvansal verimliliğin peşinde oldukları görülür.

“İşsizlik, güvenlik, yabancı göçmeler, gürültü, hava kirliliği, sağlıksız ortam ve mekânlar, içe dönük yaşam tarzı, kontrolsüz betonlaşma, gecekondulaşma, yeşil alanların tahribatı, çevre kirliliği, aşırı nüfus, kültürel uyumsuzluk, şehrin kalabalığı-keşmekeşliği-pahalılığı, dışlanma ve yabancılaşma, ekonomik kriz, pandemi, şiddet ve suç eylemleri, ekonomik sıkıntılar, yoğunlaşan kent dokusu ve bireysel alanların daralması, hızlı ve düzensiz kentleşme, ailelerin dağılması, kamusal yeşil alan eksikliği, kent yaşamından bezginlik, kültürel uyumsuzluk, madde bağımlılığı, doğal-özgür-sağlıklı yaşam arayışı, deprem (İstanbul için) vb.” kentten yerele göçün temel nedenleri olarak gösterilmiştir. Bunların karşıtları ise postmodern yerelliği yaratan nedenler olarak değerlendirilebilir.

Benzerlikler göstermekle birlikte postmodern yerellerin göçünün “deniz kenarının kentleşmesi (Fethiye’den Arhavi-Dereüstü Köyü’ne göç), denizin yorması üzerine dinlenmek için karaya göç (turistik gemi işletmeciliğini bırakıp köye göçmek), deniz kenarını yabancıların işgal etmesi, ambalajlı ürünlerden bıkmaması, ataların yaşadığı yerlere dönüş, bol oksijenli bir yaşam, temiz hava, kimyasallardan uzaklaşmak, doğal gıda, köyün bolluğu ve kendine yeterliği, çevre aktivistliğini yaşama geçirmek, popüler kültürden uzaklaşmak, alternatif bir yaşam isteği, şehrin üzerine gelişinden kurtulmak, sahte yaşam tarzını (makyajlı, giyim-kuşamlı, arabalı, siteli AVM’li yaşamdan kaçış) terk etmek, doğayla yaşamak, kurumsal hayattan kaçmak, toprakla temas etmek, doğayla buluşmak, tohuma dokunmak, mevsim geçişlerini fark etmek ve deneyimlemek, taştan/kerpiçten yapıma ekolojik evde yaşamak, kentsel teknolojik

gürültüden doğal sessizliğe geçmek, doğaya zarar vermeden doğayla dostça yaşamak, ataların peşinden gitmek, eski usulü keşfetmek ve yaşamına katmak, kentsel kültürel yozlaşmadan kurtulmak, kentsel kirlenmeden arınmak, unutilan ve dışlanan yerel gelenek kültürünü yaşatmak, ekolojik köy/çiftlik yaratmak, geleneksel tarımda unutilanları geri kazanmak, kendi doğal tohumlarını üretmek, kentin zehirli yaşamından bıkmak, köylülerle birlikte üretmek, yerel sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak, geleneksel arıcılık-tarım-hayvancılık yapmak, daha iyi ve ucuz bir yaşam sürmek, kimyasalsız yaşamak, kentin gereksizliklerinden veya gerekliliklerinde kurtulmak, doğal sistemde veya döngüde yaşam sürmek, kendi işinde ve kendi için çalışmak, doğanın çekiciliğine kapılmak, doğada kaybolmak, dingin yaşamak, kentten toprağa dönüp kök salmak ve doğada, doğayla ve doğal unsurlarla yenilenmek” gibi daha anlamlı nedenleri söz konusudur.

Yerelin postmodern yerellere (şehirli göçmenlere) bakışı ilk dönemde mesafeli ve sorgulayıcı, orta dönemde tanımaya ve anlamaya yönelik ve son dönemde ise yardımlaşmaya, iş birliğine, paylaşmaya ve bütünleşmeye dönüktür. İlk dönemde köylülerin (köylülerin adlandırılmasıyla “şehirlilerin, şehirli göçmenlerin) “şehirli bunlar, nasıl olsa köy şartlarına dayanamayıp kaçarlar, ha gitti ha gidecek, bunlar şehirli burada yaşayamazlar” dedikleri postmodern yereller daha sonra köyün “bizim şehirli”sine dönüştükleri görülür. Bu süreçte postmodern yerellerin köylülere “buralı olmaya, birlikte üretmeye geldik, bu topraklarda kök salmaya geldik” şeklindeki sözleri göçtükleri yerlerde kalıcı olduklarını göstermektedir. Bu sürecin kısılması veya hızlanmasında özellikle kolay uyum becerileriyle dikkat çeken kesimler olarak kadınlar ve çocuklar arası ilişkiler öne çıkmaktadır. Postmodern yerelliğin bulunduğu yerlerde etkileşim süreciyle köylü ve şehirli ayrımının belirsizleştiği ve ortadan kalktığı gözlenmektedir. “Bunlar daha köylü, biz modern köylü olduk” şeklindeki yerelin sözü bir taraftan köylü kimliğindeki değişim ve dönüşümü diğer taraftan da postmodern yerelin geleneksel kültür ve yaşamla bütünleşmesini ortaya koymaktadır.

Postmodern yerelin kentten getirdiği bilgi ve teknolojik çözümlerle yerel geleneksel bilgi ve deneyim belleğinin birleşmesi yereldeki uyumun gerçekleşmesine, gelişmesine ve kökleşmesine katkı yapmaktadır. Nitekim bu birliktelik ve uyum özellikle geleneksel ekolojik bilgi ve deneyimden hareketle “toprağın iyileştirilmesini ve verimliliğinin artırılmasını”

sağlamaktadır. Diğer yandan sözü edilen uyum ve bütünleşme köy ve kent arasındaki ilişkilerinin karşıtlık ve çatışma ekseninde değerlendirilmesi yaklaşımını da belirsizleştirmektedir. Aslında köy ve kent arasında bir çatışma veya karşıtlıktan çok yaratıcı ve verimli bir etkileşimin var olduğu postmodern yerellik kapsamında örneklenmekte ve kanıtlanmaktadır. Postmodern yerellik söz konusu yaratıcı ve verimli etkileşimin gelişmesini ve belirginleşmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamaktadır.

Kente, kent kültürüne ve yaşamına bağlılıkları vb. nedenlerle kırsala göçemeyen veya göçmek istemeyenlerin kenti kırsalın arzulan özellikleri (yavaşlık, sakinlik, doğallık, tenhalık vb.) temelinde değiştirmeye ve dönüştürmeye çalıştıkları da gözlenmektedir. Hobi bahçeleri gibi uygulamalar, bu türden postmodern yerelliğe geçiş sürecindeki kentsel deneyimler olarak değerlendirilebilir.

Diğer yandan kırsaldaki yerleşim birimlerindeki altyapılarındaki gelişmişlik de tersine göçülen yeri belirleyen bir faktördür. Özellikle Ege ve Akdeniz Bölgelerindeki kırsal alanlardaki yerleşim birimleri kent yaşamına yakınlıkları, eğitim ve sağlık gibi altyapı sorunlarının bulunmaması nedeniyle daha çok tercih edilmektedir. Ulaşım imkânlarının gelişmesi de kentten köye göçü yaygınlaştırmaktadır.

Uzaktan veya esnek çalışma sisteminin pandemi dönemi ve sonrasında yaygınlaşması ve kalıcılaşması gibi iş yaşamındaki değişikliklerin de tersine göçü arttırdığı daha önce vurgulanmıştı. Bu konuda “göç edebilen dijital emek ile göç edemeyen analog emeğin ayrıştığı”, bunun da yeni toplumsal sınıfları (postmodern yerellik/yereller gibi; N.Ö.) doğurduğu, bu sınıfların göç ettikleri coğrafyaları kendi alışkanlıklarına göre dönüştürdükleri, yeni göçmenlerin eğitim-sağlık gibi temel ihtiyaçları farklı standartlarda talep etmeleri sonucu özel sektörün yüksek standartta hizmet verecek şekilde kırsal alanda yatırım yapmaya başladığı, bütün bu gelişmelerin de tersine göçü yoğunlaştırdığı, bu yoğunlaşmanın göçülen yeri kente dönüştüreceği, söz konusu kısır döngüden farklı tedbirlerle (yeni kırsal planlama, yerleşim statüleri, daha geniş alanlarda yerleşimin teşvik edilmesi, nitelikli tarım arazilerinin özensiz ve rant odaklı dönüşümünün engellenmesi, kentleşen kır karşısında kırlaşan kentler gibi modellerin geliştirilmesi vb.) çıkılabileceği şeklindeki değerlendirmeler daha yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır (URL-2). Tersine göç, değişen köy, köylerin kentin mahalleleri haline gelişi, karma (köy-kent) yaşam tarzının

yaygınlaşması gibi olgular kırsal ve kent ayrımının belirsizleşmesine neden olmaktadır.

1950'lerde başlayan kırsaldan kente göç, 2000'li yıllarda kentten kırsala göçe dönüşmüştür. Bu süreçte kentlerdeki çekici faktörlerin itici faktörler haline gelmesiyle kentsel yapının kendi içindeki fazlalıkları geri itmeye başladığı veya bu iticilikten etkilenen kentlileri yeni arayışlara yönlendirdiği; bölgesel ve ulusal çalışmalarla sosyo-ekonomik dönüşüme uğrayan kırsal alanların yeni çekim alanları oluşturmaya başlaması sonucunu doğurduğu ifade edilmiştir (İçli, 1998; Güreşçi ve Yurttaş, 2008; Güreşçi, 2010'dan atfen İslamoğlu vd. 75, 79). Bu süreci çeşitli kurumlar projeleriyle desteklemiştir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce 1996 yılından itibaren başlatılan İstanbul'dan Tersine Göç Projesi kapsamında tersine göçenlerin ulaşım ve taşınma masrafları karşılanmaktadır. 2007-2011 yılları arasında 25.246 kişi İstanbul'dan göç etmiştir (İslamoğlu vd. 2014: 80). 2005-2008 döneminde tersine en çok göç alan bölgenin Karadeniz (Ordu, Samsun başta olmak üzere), Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri olması dikkat çekicidir (Yılmaz, 2009: 35-37). Çeşitli şekillerde tersine göçenlere hayvancılık ve tarım alanlarında üretim yapmaları için devlet tarafından teşvikler de sağlanmıştır. Bu gruptakileri işsizlik ve ekonomik sorunlar nedeniyle yerele göçenler oluşturmaktadır.

Buna karşılık postmodern yerellerin kentin beyaz yakalılarından meydana geldiği görülür. Hekim, mimar, öğretim üyesi, gazeteci, televizyoncu, öğretmen, şirket yöneticisi, genel müdür, finans yöneticisi, otel müdürü, holding başkanı, mühendis ve sanatçı gibi farklı mesleklerden gelen beyaz yakalılar kariyerlerinden, makamlarından vazgeçip köylere taşındıkları ve özellikle satın aldıkları bakir araziler üzerinde kendi doğal çiftliklerini kurdukları tespit edilmiştir.

Yeni köylüler "balkonunda uydu çanağı olan, evinin bahçesinde organik kendi sebze ve meyvesini yetiştiren, gezen tavuk besleyen, evinde köy ekmeği yapmaya meraklı, şehirden emekli maaşlı, keyfe keder yaşayan, internette sörf yapan, klimalı evde yaşayan, ütülü kıyafet giyen, kapısında otomobili veya jipi olan, geç uyuyan, bir ayakları şehirde olan, yeni model cep telefonları kullanan, çocukluğunun yaşamına özenen, hem köylü hem de kentli olmanın avantajını yaşayan, hobi için üretim yapan, köyde üretimi olumsuz etkileyen ve yaş ortalamasını yükselten" gibi özelliklerle tanımlanmıştır (Yıldırım, 2022: 193-195). Belirtilen özellikler özellikle

yerelin emekli yeni göçmenlerine aittir. Buna karşılık postmodern yerellerin farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Postmodern yerelliğin ortaya çıkaran olgular kapsamında dünyadaki ve Türkiye'deki çevrecilik, doğal yaşam, temiz tarım ve hayvancılık konusundaki gelişmelerin geçmişinin belirtilmesinde yarar vardır. 1972 yılındaki BM, Çevre Konferansı'nın ve aynı dönemdeki çevrecilik hareketlerinin de etkisiyle çevre koruma konusu 1982 Anayasası'nın 56. Maddesi "herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğundan" söz etmekte ve çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de bu konudaki ilk en önemli yasa düzenleme, 1983 yılında çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur (Türkiye'deki çevre koruma, organik ve iyi tarım ile ilgili yasal vd. gelişmeler için bkz. Yavuz, 2005: 169-174).

"Kuşların Korumasına İlişkin Paris Sözleşmesi (1966), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme 1982 (1983'te y.g.: yürürlüğe girdi), Avrupa Yaban Hayatı ve Doğal Yaşam Alanlarının Korunması-Bern Sözleşmesi (1984), Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi 1985 (1990 y.g.), Akdeniz'de Özel Çevre Koruma Alanlarına İlişkin Protokol (Barcelona, 1988), İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi-Rio 1992 (2003 y.g.), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi -Rio 1992 (1996 y.g.), Soyu Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretini Denetleme Sözleşmesi (CITES, 1994), Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme-Ramsar Sözleşmesi (1994), Çölleşmeyle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1998), Avrupa Peyzaj Sözleşmesi(2000)" gibi uluslararası sözleşmelere taraf olan Türkiye'de çevrenin korunmasına yönelik olarak çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. "Mera Kanunu (25.02.1998 tarih ve 23272 sayılı Resmi Gazete), Toprak Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (10.12.2001 tarih ve 24609 sayılı Resmi Gazete), Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması Hakkında Yönetmelik (21.06.2003 tarih ve 25145 sayılı Resmi Gazete), Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği (18.02.2004 tarih ve 25377 sayılı Resmi Gazete), Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (31.12.2004 tarih ve 25687 sayılı Resmi Gazete), Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik (25.03.2005 tarih ve 25766 sayılı Resmi Gazete)" bu tür yasal düzenlemelerdendir. Yine Kamu kurum ve kuruluşları tarafında bu

kapsamda “dış ortam havasını ve iklimini koruma, içme ve kullanma suyu, atık su yönetimi, atık yönetimi, toprak ve yeraltı suyunu koruma, biyolojik çeşitliliğin ve peyzajın korunması” gibi alanlarda yatırımlar gerçekleştirilmiştir.

Çevrecilikle ilgili yukarıdaki gelişmelerin yanında organik tarım ile ilgili çalışmalar da postmodern yerelliğin altyapısını oluşturmuştur. Nitekim organik tarım uygulamalarının ilk kez Ege Bölgesi’nde 1984-1985 yıllarında çekirdeksiz üzüm ve kuru incirle “sözleşmeli üretim” kapsamında başlatıldığı görülür. 1990’da organik üretilen ürün sayısı 8, üretici sayısı 313, üretim alanı 1037 hektar iken 2003’te ürün sayısı 174’e, üretici sayısı 13044’e ve üretim alanı da 103190 hektara çıkmıştır. 1990-2003 dönemindeki hızlı değişim ve dönüşüm postmodern yerellik konusundaki bilincin ve farkındalığın ortaya çıktığı dönem olarak tanımlanabilir. Organik tarıma paralel olarak organik hayvancılık da bu dönemde önemli bir gelişme göstermiştir. Ürünlerin iç ve dış piyasalarda satılabilmesi için gerekli olan Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı Organik Tarım Komitesi’nin izniyle kontrol ve sertifikasyon hizmeti yürüten firmalar da (Imo, EcoCert-Sa, Etko, Skal, Bcs, Icea vd.) bu dönemden itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kısa zamanda organik ürün ihracatı Türkiye’nin önemli gelir kaynaklarından biri haline gelmiştir. Türkiye’de organik ürün yetiştiriciliğini geliştirmek amacıyla Avrupa Birliği’nin 2092/91 sayılı yönetmeliği ve IFOAM’ın temel ilkelerini dikkate alınarak 18 Aralık 1994 tarihli ve 22145 sayılı Resmî Gazete’de “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik” ile 11.07.2002 tarihli 24812 sayılı Resmî Gazetede “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır. 01.12.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu ile “tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması” amaçlanmıştır. 10 Haziran 2005 tarihinde “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, AB mevzuatına uygun olarak yenilenmiştir. Bu son yönetmelik “ekolojik dengenin korunması, organik tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi, organik tarımsal üretim ve pazarlamanın düzenlenmesi, geliştirilmesi, yaygınlaştırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemekte; her türlü bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimi ile kullanılacak girdilerin organik tarım metoduna uygun olarak üretilmesi veya temini, orman ve doğal alanlardan

organik tarım ilkelerine uygun olarak ürün toplanması, bu ürünlerin işlenmesi, ambalajlanması, etiketlenmesi, depolanması, taşınması, pazarlanması, kontrolü, sertifikalandırılması, denetimi ile cezai hükümlere ilişkin teknik ve idari hususları” içermektedir. 1992 yılında kurulan şemsiye organizasyon olan Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO), organik tarım felsefine uygun olarak ilgili aktörlerin (araştırmacı, üretici, işleyici, kontrolör, teknik eleman, ihracatçı) iş birliğinde çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Özellikle yaş meyve ve sebze ihracatçılarının “EUREPGAP Sertifikası” alma zorunluluğu nedeniyle 8.9.2004 tarih ve 25577 sayılı Resmî Gazete’de “İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır. Bu yönetmelikle “çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması” amaçlanmıştır. Türkiye’de de EUREPGAP Sertifikası veren kuruluşlar faaliyete geçmiştir. Diğer yandan 1980 sonrasında özellikle İMF, Dünya Bankası ve AB’nin yönlendirmeleriyle uygulanan neo-liberal politikaların Türkiye tarımını giderek uluslararasılaştırarak çok uluslu tarımsal sanayi ve ticaret şirketlerinin istekleri yönünde bir dönüşüme uğrattığına da işaret edilmektedir (Aydın, 2018: 58).

Postmodern yerellerin yukarıda belirtilen ulusal ve uluslararası gelişmeler konusundaki bilgi belleğini köylere taşıyarak yerelde doğal çevre, temiz tarım ve hayvancılıkla ilgili bilincin ve farkındalığın gelişmesini sağlamamışlardır. Geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün uluslararası ve ulusal düzenlemelerle bütünleştirilmesi ise postmodern yerellerin en önemli katkılarından biri olarak değerlendirilebilir. Aslında bütün bu antlaşmalar, kanunlar, yönetmelikler ve düzenlemeler geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yerel sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik olduğu, postmodern yerellerin de katkıları özellikle kırsalda belirginleştirilmeye ve yaygınlaştırmaya başlanmıştır.

Postmodern yerelliğin ortaya çıkışında ve yaygınlaşmasında çevrenin, doğal yaşamın korunması ve temiz üretim için faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin de önemli katkıları bulunmaktadır. “World Wildlife Fund ve Greenpeace; TEMA Vakfı, Türkiye Tabiatı Koruma Derneği, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma

Derneği (KIRÇEV), ÇEVKO Vakfı, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), Türkiye Çevre Vakfı (TÇV), Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı (ÇEVKOR), Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı (TÜKÇEV), Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği (ÇEKÜD), Yeşil Adımlar Çevre Eğitim Vakfı (YAÇED), Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Doğa Derneği, ÇEKÜL Vakfı, Buğday Derneği, Deniz Temiz Derneği (TURMEPA) vb.” bu türden ulusal uluslararası sivil toplum kuruluşlarıdır. Postmodern yerellerin bir bölümü bu türden sivil toplum kuruluşlarında görev veya iş birliği yapmışlardır. Diğer yandan başta İstanbul (Sebze Üretim Seferberliği Projesi), Ankara (Kentsel Tarım ve Kırsal Hayatın Güçlendirilmesi Projesi), İzmir (İzmir Tarımı Mobil Uygulaması) ve Balıkesir (BAÇEM) Büyükşehir Belediyeleri olmak üzere pek çok belediye doğal yaşamı korumak, yereli desteklemek ve temiz üretimi geliştirmek amacıyla çeşitli projeleri yaşama geçirmişlerdir.

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Çiftçi Eğitim Merkezi (BAÇEM) “Biyoteknoloji ve Doku Kültürü Laboratuvarı, Tıbbi Aromatik Bitkiler AR-GE Laboratuvarı ile Eğitim ve Koleksiyon Bahçesi, Distilasyon Ünitesi, Kurutma Tesisi, Üretim Seraları” gibi bölümleri, “Tarladan Hasada Aromaterapi Programı/Festivali, Tıbbi Aromatik Bitkiler Yetiştiriciliği Kursu, Hasat Şenliği/Tarla Günü, Kazdağları ve BAÇEM’de Kozmetik Bitkileri Yürüyüşü, Kazdağları Yaban Mantarları Eğitimi Festivali, Fitovizyon, Doğal Yaşam ve Sağlıklı Ürünler Kongreleri, Geleneksel Tıpta Kalite ve Standardizasyon Çalıştayı, Ekofest, Bayramıç Yerel Ürün ve Yerel Tohum Takas Şenliği vb.” faaliyetleri ve “Sakız Ağacı Projesi, Kazdağı Bal Orman Projesi, Ayvalık Mis Bahçeler Projesi, Aromatik Köy Projesi, Sındırgı Doğal Boya ve Tekstil İnovasyon Merkezi vd.” projeleri ile doğal çevrenin korunmasına, katma değeri yüksek temiz tarımsal ve hayvansal üretimin yaygınlaştırılmasına, dahası yerel kültür ekonomisinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Tanrıku, 2022: 181-192; URL-3). Özetle postmodern yerellerin kalıcılığında sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimlerin etkisinin önemli olduğu görülmektedir.

Köylü ile postmodern yerelin etkileşiminde yeni ortaklıklar meydana gelmiştir. Bu ortaklıkların büyük bir bölümü geleneksel ekolojik bilgi, kültür ve yaşantının sürdürülebilirliğini hedeflemektedir. Postmodern yerel ve köylü kırsalda kaybolmak üzere olan geleneksel ekolojik bilgi ve deneyim belleğinin kent-köy aralığında yeni ortaklıklar olarak canlandırılmasını sağlamışlardır. Diğer bir ifadeyle geleneksel ekolojik bilgi ve kültür, postmodern yerel/kentli ile köylüyü bütünleştirmektedir. İki

taraf arasındaki karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımı bu olgunun gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Tohum en iyi toprakta saklanır, diyen köylü ile yabancı bitkilerin dahi tohumlarını toplayıp modern tohum bankası kuran postmodern yerel, iş birliği yapmaya başlamıştır. Bu birliktelik kırsal aydınlanmanın ve kalkınmanın da önünü açmıştır. Bu süreçteki çoğunluğu gençlerden oluşan yerli ve yabancı gönüllülerin katkıları mutlaka vurgulanmalıdır. Söz konusu gönüllüler bölgeler ve ülkeler arasında geleneksel ekolojik bilgi ve deneyimin paylaşılmasını sağlamaktadırlar. Örneğin Portekizli ve Alman gönüllüler Çanakkale'nin Cazgırlar Köyü'nde Avustralya'ya özgü spiral tekniğine göre kurdukları aromatik bahçede ürün yetiştirebilmektedir. Gönüllülük hareketlerinin AB fonlarınca da desteklenmesi postmodern yerelliği geliştiren bir diğer olgudur.

Postmodern yerel ile köylü arasındaki bilgi ve deneyim paylaşımının içeriği ve nasıl gerçekleştiği konusu da bu çalışma kapsamındadır. Postmodern yerel, köylüden geleneksel gıda üretimini (şırdan mayasında peynir yapmayı, taze çam kozalağından yoğurt mayalamayı, pestil, turşu, ekmek, zeytinyağı vb. yapımını; mantar toplayıcılığını; yabancı bitki bilgisini), bahçeciliği (meyve ve sebze üretimini), toprağı, tarımı (bağcılık, tahıl ve bakliyat üretimi vb.), hayvancılığı (küçük ve büyükbaş hayvancılık, arıcılık vb.), halk takvimi ve meteorolojisini, geleneksel mimariyi (taş, ahşap ev yapmayı vb.), toplumsal ilişkileri (komşuluk, dayanışma, imecelik, paylaşma, güven vb.), geleneksel kültürü (mani atışmayı, türkü söylemeyi, oyun oynamayı, dans etmeyi, giyim kuşamı, Hıdırellez eğlencesini, deve veya yağlı güreşleri, yayla şenliklerini vb.), yöresel alet kullanma bilgisini, yöresel ticareti (takas yapmak, yerel ölçü ve tartı birimlerini vb.), geleneksel bilgeliği (topraktan gelen toprağa döner; topraktan öğren; doğanın kendi düzeni var onunla uyum içinde yaşa; ihtiyacın kadarına sahip ol; doğa kendini onarıyor, yeniliyor sen de onunla kendini yeniliyorsun; traktör kalır üzerindeki değişir; ürettiklerini diğer canlılarla paylaş, doğa hepimizin vb. sözlerde gömülü bilgeliği), su yönetimini (çomakçı ile yer altı suyu bulmayı, Hıdırlık vb. yerlerin su açısından zengin olduğundan ekim veya yerleşim mekânı olarak seçmek gibi kültürel mekân bilgisini, sulama kanallarından yararlanılmasını, tarla ve bahçe sulama zamanlarını) vd. öğrenmiştir. Köylünün doğa ile etkileşimlerinin ürünü olan geleneksel ekolojik bilgi ve deneyimin belirtilen farklı boyutlarını öğrenmesi postmodern yerelin kırsala uyumunu ve kalıcılığını sağlamış ve sağlamaya da devam etmektedir.

Postmodern yerel ise köylüye “teknoloji kullanımını, temiz tarım ve hayvancılığın önemini ve değerini, ürünlerin katma değeri yüksek bir şekilde değerlendirilmesini, ulusal ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesini ve kurumsallaşmanın çok yönlü faydalarını (birlik, dernek, kooperatif vd.) özellikle de kaybolmakta olan geleneksel ekolojik bilgi, bağlam, kültür ve yaşantının ne kadar değerli olduğunu” uygulamalarıyla gösterdi. Diğer bir deyişle postmodern yerel konvansiyonel tarım ve hayvancılığa, kentsel tüketiciliğe yönelen köylüye yukarıda belirtilenleri de içeren geleneksel ekolojik bilgi ve deneyim belleğinin önemini hatırlattı, değerini ve verimliliğini uygulamalarıyla kanıtladı ve yeni kuşaklara bu belleğin aktarılması için eğitim programları düzenledi. Bazen postmodern yerel atadan gelme tohum ve yöntemlerle modern tarım uygulamalarının (seracılık vb.) birlikte değerlendirilmesini sağladı. Köylerde ata tohumlarının toplanmasına, takas edilmesine ve geliştirilmesine önderlik eden postmodern yereller temiz çevrenin ve üretimin de gelişmesine katkı yaptılar. Yine postmodern yerel kimyasal (gübre, tarım ilacı, hormon, GDO’lu tohum vb.) kullanmaya yönelmiş köylüye yöresel doğal çözümleri (ata tohumu, doğal gübre, zararlılar için ısırgan otu, yumurta kabuğu, defne yaprağı, kül vb. yapılan doğal tarım ilacını, aralıklı-çeşitli ekim tekniğini gibi) hatırlattı. WIPO’nun yaklaşımıyla postmodern yerel kırsal ekolojinin, geleneksel bilginin, folklorun ve doğal genetik kaynakların kültürel ekonomik açıdan değerinin ve verimliliğinin köylü tarafından anlaşılmasını sağladı. Özellikle köylü kadınlarının eğitimi ve bilinçlendirilmesi, gençlerin kendi geleneksel bilgi ve kültürlerini tanımlarının sağlanması, temiz çevre ve doğal gıda üretiminin yaygınlaştırılarak yöresel refahın artırılması postmodern yerellerin organizasyon bilgi ve deneyimleri sayesinde gerçekleşmeye başladı. Postmodern yereller köylerde el değmemiş veya konvansiyonel tarımla kirletilmemiş topraklarının ve atıkların değerlendirilmesine ve doğayla dost teknolojinin kullanılmasına öncülük etmişlerdir. Özetle postmodern yereller bilgi ve deneyimlerini paylaşarak göçtükleri köyleri “ekolojik köylere” dönüştürmeye başlamışlardır.

Postmodern köylüler yerelde geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün canlandırılması kapsamında geleneksel ekolojik tarım ve hayvancılığın yanında özellikle halk mutfağı ve halk hekimliği alanlarında etkili oldukları gözlenmektedir. Modern teknolojik tarım ve hayvancılığın yaygınlaşması nedeniyle geleneksel ekolojik tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgi ve deneyim belleği kuşak değişikliklerinin de etkisiyle köylerde yok olmaya başlamıştır.

Özellikle kente göç ve konvansiyonel tarım faaliyetlerinin de etkisiyle geleneksel tohumlar, tarım teknikleri, yaklaşımları, yöntemleri ve ürün çeşitliliği ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Gıda kaynaklarındaki değişimlere paralel olarak yöresel mutfak geleneğinin tadı kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Yöresel bitki bilgisi ve mutfak geleneğindeki çözümler halk hekimliğinin de zayıflamasına neden olmuştur. Postmodern yerellerin çabalarıyla ilgili geleneklerin canlanmaya başladığı gözlenmektedir. Bilhassa yöresel bakım ve onarım ürünlerinin sadece yerelde değil kentlerdeki lüks mağazalarda oldukça rağbet gördüğü gözlenmektedir.

Genetik kaynaklar yerelin temel geçim kaynaklarını oluştururken geleneksel kültürü de biçimlendirmektedir. Yereldeki bitki ve hayvan yapısı geleneksel ekolojik bilgi belleğinin önemli bir bölümünün temelini oluşturur. Yörenin endemik bitkileri ve hayvan ırkları geleneksel bilgi ve kültürel geleneklerin temel kaynağıdır. Dolayısıyla geleneksel tarım faaliyetlerinin yanında hayvancılık da geleneksel ekolojik bilgi faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Postmodern köylülerden bazılarının geleneksel tarım ve hayvancılığı bir arada yürüttükleri görülür. Postmodern köylüler özellikle keçi ve at çiftlikleri kurarak geleneksel ekolojik hayvancılık yapmaya başlamışlardır. Sayıları az olmakla birlikte yerelin şehirli göçmenlerinden bazılarının postmodern çobanlara dönüştüğü de gözlenmektedir.

Postmodern yereller, geleneksel tarım ve hayvancılık temelinde üretilen yöresel ekolojik/doğal ürünlerin yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte değerlendirmesini sağlamaktadırlar. Yerel, doğal, geleneksel, organik, ekolojik vb. çekiciliklerle büyülenen ürünlerin e-ticaret kapsamında oluşturulan bilinçli doğal-ekolojik-organik ürün meraklılarına/tutkunlarına kolaylıkla ulaştırıldığı tespit edilmiştir. Sanal ağlarda ekolojik ortaklıklar oluşmaya başlamıştır. Ekolojik tarım ve hayvancılık yapan postmodern yereller oluşturdukları “temiz gıda ortaklık ağları” ile ürünlerini kolaylıkla satabilmektedir. Dolayısıyla postmodern yerelin yarattığı söz konusu “temiz gıda ortaklık ağları” yereldeki temiz tarım ve hayvancılığın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Ürünlerin değerlendirilmesinde ortaklık ağlarının (kentli temiz gıda tüketicileri veya tutkunlarının), içinde haftalık ve mevsimlik ürünlerin yer aldığı e-paket satışlarının, özellikle de son dönemde yaygınlaşan doğal ürün pazarlarının önemli olduğu görülür. Küçük ölçekli üreticiler için

sertifikasyon maliyetlerinin düşürülmesinin sertifikalı ürün üretimini ve tüketimini, dolayısıyla eko-köylerin sayısını arttıracak sıklıkla dile getirilmektedir. Özetle geleneğin postmodern üreticileri ve meraklıları/tüketicileri sanal-dijital teknolojik bağlamda buluşarak geleneksel ekolojik bilgi ve kültürü dolaylı olarak canlandırmaya devam etmektedirler.

Organik, temiz, doğal, kimyasalsız ürün vb. başlıklar altında yeni bir piyasa oluşmaktadır. Postmodern yerelliğin bir nedeni ve sonucu olan bu piyasa sadece yerelde değil kentte de önemli bir girişimcilik alanı ve sektörü haline gelmiştir. Kentte sağlıklı gıda, bakım ve giyim kuşam mağazaları açılmaya, doğal yaşam ve bakım klinikleri ve kursları düzenlenmeye başlamıştır. Kentlilerden oluşan sanal topluluklar ve siteler doğal beslenme ve yaşam tarzını yaygınlaştırmaktadır. İnternette kentli ve yerel kökenli pek çok sitede “doğal, organik, glütensiz, sağlıklı, sertifikalı, fermente, el yapımı, organik, saf, bitkisel, taze, fonksiyonel, vegan, katkısız, koruyucusuz, mevsimlik, ilaçsız, geleneksel vb.” başlıklı ürün satışı yapılmaktadır. Son dönemde “doğal kolajen olarak kemik iliği, ceviz, zeytinyağı, sarımsak, sirke, glutensiz ekmek, yaban mersini, aronya, bitki çayları, bakliyat filiz ve unu, kara mürver, deniz börülcesi, kaya kuruğu, şevketibostan, keten tohumu, keçi peyniri, sarı kantaron yağı, fermente elma sirkesi, lavanta yağı, keçiyoynuzu özü, aronya kurusu, elma lifi tozu, siyah fasulye, kinoa, karabuğday, kenevir tohumu yağı, badem unu, böğürtlen, kaya tuzu, manda yoğurdu vb.” ürünlerin oldukça rağbet gördüğü belirlenmiştir. Sağlıklı yaşam ve yemek guruluğu, temiz/fonksiyonel gıda uzmanlığı gibi yeni meslekler ortaya çıkmaktadır.

Burada “organik tarım, biyolojik tarım, ekolojik tarım ve doğal tarım” alanlarındaki karmaşıklığa veya ayartmalara da dikkat çekilmelidir. Pazarda, manavda, markette ve yol kenarlarında “organik” diye veya etiketiyle satılan ürünlerin büyük bir bölümünün organik olmadığına dikkat çekilmiş; konvansiyonel endüstriyel tarıma bir alternatif bir üretim modeli olarak organik tarımın insan sağlığını, çevreye ve toprağı koruyan bir üretim sistemi olduğu, üretim sürecinin izlenerek sertifikalandırıldığı” vurgulanmıştır. Tarım alanlarının dünyada %2’sinde, Türkiye’de de %3’ünde organik tarım yapıldığı kaydedilmiştir. Türkiye’de 2018 yılında 79.563 organik tarım üreticisinin bulunduğu, bunların da 213 çeşit organik ürün ürettikleri, tüketici kitlesinin de organik pazara katılan bir üretici gözlemine göre, genellikle kronik hastalar (%50), hamile ya da bebeği olan

anneler (%25) ve bilinçli tüketicilerden (%15) oluştuğu ifade edilmiştir. Organik tarımın ilkeleri arasında “geçmiş bilgilerin ve geleneksel tarım sistemlerinin önemini fark etmek, bu bilgileri korumak ve yararlanmak; uygun toprak işleme, yeşil gübreleme, hayvansal gübre ve kompost gibi kültürel, biyolojik ve mekanik yöntemler kullanarak toprak verimliliğini ve biyolojik aktivitesini uzun dönemde korumak ve artırmak; üretim birimi içinde ve çevresinde tarımsal ve doğal çeşitliliği korumak vb.” de bulunması geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün önemini ortaya koymaktadır. “Lezzetli, sertifika garantili, sağlık risklerini azaltıcı, toprağı, su kaynaklarını ve hayvan sağlığını koruyucu, araştırmacı ve yenilikçi, kırsal nüfusu ve yerel çeşitliliği koruyucu, GDO’lara karşı oluşu”, organik ürün tüketiminin temel nedenleri olarak gösterilmiştir (Organik tarım hakkında ayrıntılı inceleme için bkz. Yıldırım, 2022: 210-219). Organik üretimle “geçmiş, geleneğı olan, sosyal, kültürel ekonomik süzgeçlerden süzülerek bin yıllara varan alt bilgi ve genetik hafıza saklanır ve aktarılır” (Yıldırım 2022: 219) şeklindeki ifadelerle geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün organik üretimin temeli olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle organik üretim yapan postmodern yerellerin geleneksel ekolojik bilgi ve kültürü önemsedikleri görülür.

Postmodern yerellerin genellikle göç ettikleri köylerle bağlarının güçlü olduğu görülür. Özellikle postmodern kadın yereller köylü kadınları çeşitli birlik veya dernekler etrafında toplayıp çeşitli projeler gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Nitekim inşaat mühendisi olarak çalışma yaşamını Antalya’da geçiren Süheyla Doğan emekliliğı sonrasında 2002 yılında yerleştiğı Çanakale’nin Ayvacık İlçesinin Nusratlı Köyü’nde Nusratlı Köyü Kültür Turizm ve Dayanışma Derneğı’nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu dernek kapsamında çeşitli projeler (Turizm Kalkınma Projesi, Atık Yok Projesi vb.), geleneksel bilgi atölyeleri, tohum takas şenliklerine katılım gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Güney Marmara Kalkınma Ajansı hibesiyle köyün âtil durumdaki okulu onarılıp çeşitli eğitimlerin (turizm, hijyen, iletişim, servis vb. konulardaki eğitimler) verildiğı ve doğal ürünlerin pazarlandığı bir merkeze dönüştürülmüştür. Bu dernek ve merkez aracılığıyla köyün unutulmuş yemek tarifleri canlandırılmış, eski ve yeni ürünler (gül topu, kantaron yağı, zambak ve gül reçeli, gelincik ve gül şurubu, merhemler, kekik yağı ve suyu; tarhana, peynir, erişte, zeytin, zeytinyağı, börek, salça; el işlemleri vb.) hazırlanıp satılmaya başlanmıştır. Bu merkezde doğal yün boyaları, kırkyama, zeytin sabunu, geleneksel mutfak vb. ile ilgili atölye çalışmaları

gerçekleştirilmiştir. 2012-2014 döneminde AB projesi olarak beş ülkenin (İtalya, Romanya, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye) iş birliğiyle yaşama geçirilen Atık Yok-No Waste başlıklı proje kapsamında özellikle yöredeki atık üretmeme ve değerlendirme ile ilgili geleneksel bilgi ve deneyimler tespit edilmiş ve bugüne uyarlanarak canlandırılmıştır. “Kimyasallara karşı doğal temizlik atölyesi-karbonat, sabun, limon tuzu, Arap sabunu; naylon torbaya karşı kese kâğıdı atölyesi” gibi geleneksel bilgi atölyeleri de bu merkezde düzenlenmiştir. Bu derneğin faaliyetleri arasında “hibrit tohuma karşı yerel-yadigâr tohumun korunması, tohum takas şenliklerine katılım ve yerel tohumların paylaşılması” da bulunmaktadır. Adı geçen dernek tarafından gençlere yönelik olarak düzenlenen doğal gıda atölyesinde fast food yerine geleneksel gıda üretimi (tarhana, erişte, reçel, pekmez yapma), tıbbi ve aromatik bitki toplama konularında eğitimlerin verilmesinin (Doğan, 2022: 193-208) yörede kuşaklar arası yaratıcı etkileşimi de güçlendirdiği söylenebilir.

Kandıra’daki Nar’ın Çiftliği de postmodern yerellik kapsamında kadın girişimciliğinin yöresel kalkınma için önemini ortaya koymaktadır. Emekli bir kimyacı olan Nardane Kuşçu Kandıra’nın Kıncılı Köyü’nde Narköy adlı eğitim odaklı sürdürülebilir turizm merkezi ve organik tarım çiftliği kurmuştur. Yaşamının ilk döneminin geçtiği Ceyhan’da ninelerinden geleneksel ekolojik bilgi ve kültürü öğrenen Nardane Kuşçu, çiftliği kurarken orada bir “masal evi” toplamayı hayal etmiş olması geleneksel ekolojik bilgi ile kültür arasındaki birlikteliğin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Nar çiftliğinde eğitim ve danışmanlık faaliyetleri (Sanat Atölyesi Ecoprint, Peynir ve Ekmek Atölyeleri, Ormandan Dersler Yürüyüşü vb.) düzenlenmektedir. Bu çiftliği temel faaliyet alanlarını organik tarım, geleneksel gıda üretimi ve yemek aktiviteleri oluşturmaktadır. Bu çiftlikteki “küresel düşün, yöresel hareket et” felsefesine uygun olarak doğa dostu ahşap ve çelikten imal edilen otel ve lokantasının konuklarına doğal kahvaltılıklar (organik domates, yöresel baharatlarla tatlandırılmış sızma zeytinyağı, ev yapımı zeytin, peynir ve tereyağı, böğürtlen ve domates reçelleri, erik marmeladı, mevsimine göre ballı karpuz pekmezli fındık ezmesi, ev yapımı organik ekmekler, organik yumurta, ev yapımı börek ve kurabiler vb.) ve yöresel yemekler (kıtırılı ve yoğurtlu ev erişttesi, organik bulgur pilavı, organik sebzelerden yapılmış mücver, vejeteryan ve etli güveç, zeytinyağlı sebze yemekleri, yabani sıcak ve soğuk ot salataları, tahıllı ve sebzeli organik salataları vd.) sunulmaktadır. Sürdürülebilirliğin esas

alındığı Nar Çiftliği'nde gönüllülerin yanında yörenin insan ve organik ürün kaynakları için olanaklar yaratılmaktadır. Nar Çiftliği'nin kuruluşunda Nardane Kuşçu ile eski köylü Şaban Aga (Kan) arasındaki bilgi ve deneyim alışverişi bir taraftan yerelin kalıcılığını, diğer taraftan da kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesini sağlamaktadır (URL-4).

Postmodern yerellerin geleneksel ekolojik bilgi ile geleneksel kültür, dolayısıyla GEB kökenli inanış ile uygulamaların ve kültürel mekanların canlanmasını da sağladıkları gözlenmektedir. GEB ile bu tür çalışmaların geleneğin temsilcilerinin belirsizleşen konumlarını yeniden kazanmalarını sağladığı ileri sürülebilir. Geleneksel ekolojik bilginin değerinin belirginleşmesiyle birlikte özellikle yaşlı gelenek temsilcilerinin ana bilgi ve referans kaynağı olma özelliklerini yeniden kazanmaya başladıkları gözlenmektedir. Bu kapsamda geleneksel ekolojik bilgi ile ilgili derleme ve bellek oluşturma çalışmaları daha da önemli hale gelmiştir. Nitekim 2020-2022 döneminde TÜBİTAK tarafından desteklenen 41 farklı lokasyonda 187 kaynak kişi ile görüşülerek gerçekleştirilen “Kaz Dağları Çevresindeki Kırsal Yerleşmelerde Geleneksel Ekolojik Bilginin Yansımaları” gibi projeler, bu açıdan oldukça değerli hale gelmektedir (Yolcu, 2022: III-VI).

Yine postmodern yerellik özellikle endemik ve aromatik bitkiler etrafında eko-kültür turizminin gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Kazdağı örnekleme için bkz. Çetin ve Hamzaoğlu, 2022: 157-176). Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kitle turizminin verimsizliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte gastronomi turizmi, eko-kültür turizmi gibi alternatif turizm türlerinin gelişmeye başladığı görülmektedir. Yerel sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi açısından bu durum oldukça önemlidir. Eko-kültür turizminin doğanın, temiz tarım ve hayvancılığın, geleneksel ekolojik bilgi, bağlam, kültür ve yaşamın sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde değerlendirilmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır.

Postmodern yerelliğin de etkisiyle geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün tescil ve markalaşma süreci hızlanmıştır. Bu süreçte “kent markaları, uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşlar, coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adı, geleneksel tamamlayıcı/alternatif tıp (GETAT/TAT), geleneksel yöresel ürün ticareti, yavaş-pozitif-yeşil hareketleri, eko-kültür turizmi, yöresel ürün festival-şenlikleri/fuarları, kültürel yaratıcı endüstriler” gibi farklı dinamiklerin etkili olduğu görülmektedir. Geleneksel

ekolojik bilgi ve kültürün markalaşması kapsamında “endüstrileştirme, metalaştırma, popülerleştirme, kiteselleştirme, bağlamsızlaştırma, romantikleştirme, ticarileştirme, değersizleştirme, yapaylaştırma, sahteleştirme, yerelleştirme, gelenekselleştirme, folklorlaştırma, fosilleştirme, otantikleştirme, parodileştirme” gibi farklı türden olgularla karşılaşmakta ve özellikle şahsına münhasır koruma tedbirleriyle etkili çözümler üretilmeye çalışılmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, 2022: 25-58). Postmodern yerellerin beyaz yakalıktan gelen bilgi ve deneyimlerini yeni yurtlarında geleneksel ekolojik bilgi kökenli ürünlerin tescil edilmesinde ve markalaşmasında kullanmaları oldukça önemlidir. Nitekim postmodern yerellerin yetiştikleri ve ürettikleri ürünleri özellikle sanal ağlar aracılığıyla “markalı” ürünler (postmodern yerellerin genellikle tüketim toplumunun markalı ürün tüketimine karşı oldukları burada hatırlatılmalıdır) dönüştürerek değerlendirdikleri görülmektedir. Bu ürünleri talep edenlerin de üretkenlerle benzer görüşlere ve tutumlara sahip olmaları dolaylı olarak postmodern yerelliği yaygınlaştırmaktadır. Diğer yandan bu çalışmayla son çeyrek asırda yereldeki kültürel ekonomik değişim ve dönüşümlerin boyutları da çözümlenmiştir. Bir köylünün postmodern yerellere yönelik “Bunlar daha köylü, biz modern köylü olduk” sözleri kırsaldaki değişim ve dönüşümleri özetlemektedir.

Sonuç

Bu çalışma öncelikle köy ve kent arasındaki yaratıcı etkileşimin gücü ve farklı boyutları hakkında farkındalık oluşturmaktadır. Söz konusu etkileşimin tarihsel, toplumsal, kültürel ve siyasal yanları örnek verilerle bu makalede açıklanmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemindeki köy, köylü ve gelenek kültürü ile ilgili çalışmalar ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Tersine göçün temel nedenlerinden olan 1950 sonrasındaki kırsaldan kente göç olgusuna da bu çalışma kapsamında değinilmiştir.

Bu yayının temel kapsamını oluşturan kentten kırsal göçün nedenlerinin göçenlere göre çeşitlilik gösterdiği ortaya konulmuştur. Kentten kırsala göçenler arasında “yurt içi ve yurt dışından emekli olanlar, kentte geçinemeyip göçenler, seracılık gibi yeni işlerle uğraşmak için gelenler, kitlesele tarım veya hayvancılıkla uğraşan girişimciler vb.” dışında postmodern yerellerin de bulunduğu bu çalışmayla vurgulanmıştır. Postmodernliğin getirdiği bir durum olarak postmodern yerellik ve bir kimlik olarak postmodern yerel ortaya çıktığı, bu araştırmayla ortaya

konulmuştur. Bu yayının temel amacını ise postmodern yerellik ve yereller ile geleneksel ekolojik bilgi, bağlam, kültür ve yaşantı arasındaki ilişkinin tartışılması oluşturmıştır. Sonuçta postmodern yerellik ve yerel ile geleneksel ekolojik bilgi ve kültür arasında güçlü bir bağın bulunduğu örnek verilerle açıklanmıştır. Geleneksel ekolojik bilgi ve kültür postmodern yerelliğin temelini oluşturduğu, bu tartışmada belirginleşmiştir. Diğer taraftan yerelde geleneksel ekolojik bilgi ve kültürün canlandırılması ve değerlendirilmesinde postmodern yerellerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Yine kenti eski beyaz yakalılarından oluşan postmodern yerellerin kentsel bilgi ve deneyim belleğini, olanaklarını geleneksel ekolojik bilgi ve deneyim belleği ile bütünleştirerek yerel sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesini sağladıkları görülmüştür. Pek çok çabaya karşılık bir türlü gerçekleştirilemeyen kırsal kalkınma ve köylünün aydınlatılması konusu postmodern yerellerin çabalarıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Postmodern yereller sadece ekolojik tarım ve hayvancılıkla ilgili geleneksel bilgi belleğinin değil geleneksel kültürün ve yaşamın canlandırılmasına da rehberlik ettikleri, örneklerle bu yayında ortaya konulmuştur.

Özetle bu çalışmayla geleneksel ekolojik bilgi ve kültürden, doğal genetik kaynaklardan hareketle yerel kültür ekonomisinin geliştirilmesinde, istihdamın yaratılarak kente göçün önlenmesinde ve tersine göçün artmasında dolayısıyla yerel sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ve refahın yükseltilmesinde postmodern yerellerin katkılarının önemli olduğu belirlenmiştir. Postmodern yereller şimdiden yöresel geleneksel ekolojik bilgi, bağlam ve kültür ile genetik kaynakları “yöresel hazineler” haline getirerek 21. asrın “postmodern yaşayan insan hazinelerine” dönüşmeye başlamışlardır.

Kaynaklar

- Aydın, Z. (2018). Çağdaş Tarım Sorunu ve Yeni Köylülük. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 43 (Nisan): 43-63.
- Barkan, Ö.L. (1980). *Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler: I.* Gözlem Yayınevi.
- Başa, Ş. (2007). *Köy Yönetimi, Toplum Kalkınması ve Köykent Yaklaşımı*. (Bu yazı Birgül A. GÜLER’in yönlendirmesiyle TODAİE’de yüksek lisans öğrencilerine sunulmak üzere 2007 yılında hazırlanmıştır.), Ankara.

- Çetin, T. ve E. Hamzaoğlu (2022). Kazdağı'nda Nadir Bitkiler ve Botanik Turizmi. (Ed. M.A. Yolcu). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları: 157-176.
- Demir, Y. (2001). *Modernizmden Postmodernizme Geçiş Sürecinin Dinamikleri*. T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Doğan, S. (2022). Doğa Koruma Mücadelesinde Geleneksel Ekolojik Bilginin Önemi: Nusratlı Köyü "Atık Yok Projesi" Örneği. (Ed. M.A. Yolcu). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları: 193-208.
- Faroqhi, S. (2001). *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (Çev. Z. Altok). TVYY.
- Güreşçi, E. (2010). *Türkiye'de Kentten Köye Göç Olgusu*. Doğu Üniversitesi Dergisi, 11 (1): 77-86.
- Güreşçi, E. ve Z. Yurttaş (2008). *Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği*. Tarım Ekonomisi Dergisi, 14(2): 47-54.
- İçli, G. (1998). Denizli İline Göç Eden Ailelerin Eğitime Bakış Açıkları. *4. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, 15-16 Ekim, Denizli.
- İnalçık, H. (1996). Köy, Köylü ve İmparatorluk. *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*. İstanbul: 1-14.
- İslamoğlu, E. S. Yıldırım alıp ve A. Benli (2014). *Türkiye'de Tersine Göç ve Tersine Göçü Teşvik Eden Uygulamalar: İstanbul İli Örneği*. İktisat Dergisi, C.3, S.1: 68-93.
- İslamoğlu, H. (1991). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*. İletişim Yayınları.
- Kahyaoğlu, S. (2022). Kaz Dağı Tahtacı Türkmenlerinde Doğaya Bakış ve Edremit'te Geleneksel Arazi Kullanımı. (Ed. M.A. Yolcu). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları: 149-156.
- Kara, H. (2018). Bir Tersine Göç Örneği: Kadioğlu Çiftliği Köyü (Kahramanmaraş). *Social Sciences Studies Journal*, V.4, Issue.26: 5546-5560.

- Örmecioglu, H.T. (2019). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köycülük Tartışmaları ve Numune Köyler. *Bellekten*, C.83, S.297: 729-752.
- Özdemir, B. ve İ. Arslan (2013). 'Orda Bir Köy Var Uzakta', 19.Yüzyıl Osmanlı Köy Toplumunda Sosyo-Kültürel İlişkiler ve Değişim: Balıkesir Örneği. *International Journal of Social Science (IASSS)*, V.6, I.3, March: 21-32.
- Özdemir, N. (2017). *Kültür Bilimi ve Yönetimi*. Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2021). Âşıklık Geleneği ve Kültürel Patronajlık. (Ed. S.S. Yılmaz, H. Çelikten ve E.K. Çelikten). *Doğan Kaya Armağanı C. 2*. Step Ajans Matbaacılık: 1023- 1066.
- Özdemir, N. (2022). Geleneksel Ekolojik Bilginin Markalaşması. (Ed. M.A. Yolcu). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları: 25-58.
- Özdemir, Ş. (2020). Tüketim Karşıtı Yeni Yaşam Biçimi Köye Dönüşün Medya Sunumu: Yeni Köylüler Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, C.7, S.2: 833-852.
- Özel, O. (1986). *XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Kırsal (Zirai) Organizasyon: Köylüler ve Köyler*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Perruchoud, R. (Ed.). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. IOM Uluslararası Göç Örgütü, (Çev. Ed. B. Çiçekli). Cenevre.
- Singer, A. (1996). *Kadılar, Kullar ve Kudüslü Köylüler*. (Çev. S. Bulutsuz). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanrıkulu, N. (2022). Balıkesir Çiftçi Eğitim Merkezi (BAÇEM) ve Kaz Dağları Çevresindeki Projeleri. (Ed. M.A. Yolcu). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları: 181-192.
- URL-1:<https://www.trthaber.com/haber/yasam/tersine-gocu-tercih-edenler-artiyor-434543.html>.
- URL-2:<https://www.milliyet.com.tr/emlak/mimarlik/pandemide-kentten-kirsala-goc-6443530>
- URL-3: <https://bacem.com.tr/>
- URL-4: <http://www.narkoy.com/>

- Yavuz, F. (Ed.). (2005). *Türkiye’de Tarım*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Yegen C. ve Aydın, O. B. (2018). Postmodern Bir Kimlik Olarak Veganlık Ve Bir Çevrimiçi Vegan Ağının Analizi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 28, 91-114.
- Yıldırım, A.E. (2022). *Üretme Tüket.* (2.Baskı). Sia Kitap Yayınları.
- Yolcu, M.A. (2022). *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Paradigma Akademi Yayınları.